

Kraljestvo
domišljije

LUTKOVNO GLEDALIŠČE
LJUBLJANA

Roal Dahl

Odvratne rime

Revolting Rhymes (1982)

Prepesnil: Milan Dekleva

 Pedagoško gradivo

Za pogovor in ustvarjanje z otroki
Pripravili: Majda Koren in Špela Frlic

Napoved predstave

Pred ogledom predstave si vzemimo dan ali dva časa. Najprej preberemo klasične pravljice *O treh pujskih*, *Rdečo kapico*, *Pepelko*, *Jakca in čudežni fižolček*. Starejši otroci se bodo ob tem morda zmrdovali, a jih opozorimo na to, naj bodo pozorni na krvoločnost starih pravljic, o tem, da so pravzaprav grozljivke, v katerih se dogajajo prav strašne reči (volku prerežejo trebuh brez anestezije, pustijo ga, da se utopi ...). Pred samo predstavo lahko otroke seznanimo še s knjigo *Odvratne rime*, tako da bodo lahko primerjali klasične zgodbe z Dahlovimi verzji – in ugotovili, da pravzaprav niso nič bolj krvave kot tiste originalne.

O pravljičah

Pravljice, kot so *Rdeča kapica*, *Pepelka*, *Trnuljčica*, *Sneguljčica*, so bile, preden so se ustalile v knjižnih zbirkah za otroke, del ljudskega pripovednega izročila. Ljudje so si jih dolgo pripovedovali med seboj in vse od naštetih pravljic so v zgodovini obstajale v številnih različicah. Danes pa večinoma poznamo tiste različice, ki so jih prirejene za otroško publiko objavili pisci, katerih zbirke so sčasoma postale kanonična besedila. Francoski pisec Perrault je leta 1697 v drobni zbirki za otroke izdal osem pravljic, med njimi tudi *Rdečo kapico* in *Pepelko*, ob njih pa objavil jasno vzgojno sporočilo v obliki morale v verzih. Leta 1812 sta brata Grimm prvič objavila zbirko z naslovom *Hišne pravljice*, v kateri so objavljene številne danes najbolj znane pravljice in ki je danes najbolj prevaja nemška knjiga vseh časov. V Angliji je leta 1890 Joseph Jakobs objavil zbirko pravljic za otroke *Angleške pravljice*, ki ima danes prav tako status klasične otroške literature. V tej zbirki najdemo pravljice *Trije prašički*, *Jakec in čudežni fižolček* in *Zlatolaska in trije medvedi*, kot ji danes poznamo in iz katerih je v svojih prepesnitvah črpal tudi Dahl.

Kako so se pravljice od avtorja do avtorja spreminjale, lahko na hitro preverimo že s primerjavo dveh zgodb, kot so jih ubesedili Perrault in brata Grimm.

Perraultova *Rdeča kapica* se konča tako, da volk požre deklico, Perrault pa v morali na koncu svari pred sladkobnimi potuhnjenci, ki se delajo prav sladke, a dekletom sledijo do hiš. Pri bratih Grimm v zgodbo vstopi lovec in pravljico pripelje do srečnega konca. *Rdeča kapica* pa na koncu pomisli: “Svoj živi dan se ne bom oddaljila od poti in tekala po gozdu, če mi bo mama to prepovedala.”¹

Znani zgodbi o *Pepelki* Perrault nameni milejši konec od bratov Grimm. *Pepelka* v Perraultovi različici hudobnih sestram odpusti, obdrži jih na dvoru in poskrbi, da se poročita vsaka s svojim plemenitašem. Zlobni sestri pri bratih Grimm pa si, da bi jima bil čeveljček prav na materino priporočilo odrežeta prst, na koncu pa jima za kazen na *Pepelkini* poroki s princem goloba izključvata oči.

Danes, ko smo do nasilja veliko bolj rahločutni, kot so bili pred 200 leti, se nam zdijo Grimmove pravljice na marsikaterih mestih krvave, tudi njuni vzgojna sporočila so za nas čas zastarela (in je prav zato tako važno, da jih prevprašujemo), a z leti pravljice niso izgubile svoje literarne vrednosti, še vedno jih z enakim užitek prebiramo.

Dokončno so Grimmove pravljice postale del klasičnega knjižnega kanona, ko jih je na velika platna prenesla (in ponovno preoblikovala) filmska industrija, začenši z Waltom Disneyjem. Filmske interpretacije so močno pripomogle k utrjevanju pravljličnih stereotipov. Saj vemo: kar potrebuje dekle, je princ na belem konju, s katerim bo živela srečno do konca dni, biti mora dobra, ponižna, skromna, “krotka”, kot zapišeta brata Grimm, pa se bo zanjo na koncu vse srečno končalo ... in zlobneži bodo seveda kaznovani.

¹ Jacob in Wilhelm Grimm: *Rdeča kapica* v Zlate Grimmove pravljice, prev. Polonca Kovač, Ljubljana: Mladinska knjiga, 2012.

Stereotipne podobe žensk in romantičnega življenja, ki jih vedno znova preigrava Hollywoodska industrija tudi v filmih za odrasle, se naše družbe, se zdi, še vedno držijo tudi v razmišljanju o resničnem življenju.

Pomembno je, da se teh stereotipov zavedamo, jih prepoznamo in prevprašujemo njihovo samoumevnost in resničnost, da vedno znova vanje podvomimo. Tudi to je naloga umetnosti.

In prav to je s pravljicami v svojem duhovitem slogom v Odvratnih rimah storil Roald Dahl:

“Poznate zgodbo? Ta ni prava! Resnična je precej krvava. Romantično Pepelko, nežno kakor cvet, so mojstri cmarili obilo let, sladkali so jo, v kič odeli, da pamži bi bili veseli, srečni.”²

Vprašal se je: je Rdeča kapica res prijazna, ubogljiva deklica? Je Jakčeva mama res skromna in revna ženica, s katero Jakec živi srečno do konca svojih dni? Je princ iz Pepelke res moški, s katerim bi si želelo poročiti vsako dekle v kraljestvu? In kaj pravzaprav zavoha velikan, ki na vrhu fižolovke pričaka Jakca? Je to vonj človeške krvi ali preprosto smrad človeka, ki se že dolgo ni umil? In nastale so nove različice znanih pravljic.

Velik del užitka v ogledu predstave (in prebiranju Dahlovih prepesnitev prepesnitev) izhaja iz dejstva, da otroci pravljice, ki jih je Dahl prepesnil, zelo dobro poznajo. Drugi pa je seveda Dahlov slog. Odvratne rime so ravno prav odvratne, da nas spravljajo v smeh.

Še pred ogledom predstave se z otroki pogovorimo o pravljicah.

Kaj pomeni, da ima pravljica srečen konec? Se vse pravljice srečno končajo?

Komu so namenjene pravljice? Zakaj?

So pravljice kdaj tudi grozne ali strašne?

Nam pravljice govorijo tudi o življenju? Kaj nam sporočajo?

Ali vsi otroci poznajo pravljico *Jakec in čudežni fižolček*? Če ne, jo skupaj obnovimo.

Ali otroci že poznajo *Odvratne rime* Roalda Dahla? Katera zgodba jim je najbolj všeč?

Če jih še ne poznajo, otrokom preberimo začetek ene od Dahlovih prepesnitev, ki so jo ustvarjalci uvrstili v predstavo. Kako se konča, bodo izvedeli na predstavi.

O predstavi

Kako nastane predstava? Kdo vse sodeluje pri njenem nastajanju? Kaj počne režiser?

Kakšna je naloga kostumografa? Kdo pripravi sceno? Kako pri predstavi sodeluje koreograf?

Po ogledu si vzemimo čas za pogovor z otroki o predstavi.

Izhodišča za pogovor

Je bila otrokom predstava všeč? Zakaj da (ne)?

Kaj jim je bilo v predstavi najbolj smešno? Zakaj?

Kako se končajo pravljice, kot jih poznamo, in kako se končajo v prepesnitvah Roalda Dahla? So tudi konci pravljic v predstavi srečni? Zakaj da/ne?

Bi konec kakšne pravljice spremenil? Kako?

Kakšna je Rdeča kapica v znani pravljici in kakšna je v Dahlovi prepesnitvi, kjer ustrelil volka, ne enega, kar dva. Iz njune kože si napravi plašč. Ustrelil še pujska, ki jo, nič

² Roald Dahl: *Pepelka v Odvratne rime*, prev. Milan Dekleva, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995.

hudega sluteč, prosi za pomoč.
Katera Rdeča kapica je otrokom bolj všeč? Zakaj?
Se Rdeča kapica boji volka? Zakaj v pravljici ni lovca?

Je tudi Pepelka iz predstave skromna in prijazna deklica, kot tista iz znane zgodbe? Dahlova Pepelka je izbirala med samovšečnim bogatim princem in revnim izdelovalcem marmelade. Zakaj se je odločila za slednjega?
Kako bi opisali zlobni sestri?
Kakšna je vila iz predstave? Kaj bi si zaželeli otroci, če bi ji obiskala dobra vila?
Zakaj Pepelki princ ni všeč? Kakšnega moža si zaželi? S kakšnimi ljudmi se mi najraje družimo?
Kaj pomenijo Pepelkine besede, da princ seka glave kot barbar?
Pravljice se včasih zaključijo s stavkom: živela sta srečno do konca svojih dni. Kaj to pomeni? Ali je življenje vedno samo srečno?

Kako se mama pogovarja z Jakcem? Si je res zaslužil tako kazen, kot mu jo je naložila mama? Kako se otroci počutijo, kadar se kdo grdo pogovarja z njini? Kako se Jakec počuti, ko pelje prodat svojo kravo?
Se otrokom zdi prav, da velikan požre mamo? Zakaj da/ne?

V predstavi Rdeča kapica ustrelili volka, princ odseka zlobnim sestram glavo, velikan požre Jakčevo mamo. Kako so se otroci počutili ob teh prizorih?

Kako bi opisali tri prašičke v predstavi? Kdo je v pravljici dobri junak in kdo slab? Kaj pomeni, biti naiven?
Je res, da so (lepi) ljudje pošteni, volkovi pa hudobni? Torej, da je Rdeča kapica zagotovo dobrega srca, saj je vendar tako ljubka!

Pravimo, da je Roald Dahl v *Odvratnih rimah* znane pravljice posodobil. Katere predmete iz sodobnega časa je dodal v svoje prepesnitve pravljic?
Dahl za Pepelko pravi, da so jo mojstri odeli kič. Kaj želi s tem povedati? Kdaj rečemo, da je nekaj kičasto?
Se tudi junaki v pravljicah obnašajo bolj, kot bi bili iz sodobnega časa? Kateri in zakaj?

Dahl je *Odvratne rime* napisal pred več kot tridesetimi leti. Bi bile drugačne, če bi jih napisal v letu 2015?
Bi Rdeča kapica, če bi živela danes, nosila volčje krzno? Zakaj ja/ne? Kako danes gledamo na oblačila, narejena iz živalskega krzna? Ali v gozdu še lahko srečamo volka? Na kakšen ples bi šla Pepelka? Katera glasba bi igrala na plesu?
Ali danes še obstajajo principi, s katerimi se želijo poročiti vsa dekleta?
Ali si lahko vladarji danes kar odločijo, da bodo nekemu, ki jim ni všeč, odsekali glavo (ali ga kako drugače kaznovali)?
Iz kakšnih materialov bi hišico zgradili prašički?
Kako bi živela Jakec in njegova mama?

O jeziku

Ponovno preberimo izbrane odlomke iz Dahlovih prepesnitev.
S katerimi besedami je v pravljici, kot jo poznamo, opisana Rdeča kapica? Katere besede za Rdečo kapico uporablja Roald Dahl? Kaj o babici pravi volk?
So se otrokom kakšne besede ali stavki v predstavi ali v besedilu zdeli še posebej smešni? So razumeli vse izraze?
Zakaj je Roald Dahl svojim pravljicam dal naslov *Odvratne rime*?

Dejavnosti po predstavi

Pisanje rim

Dahlove prepesnitve je v slovenščino mojstrsko prenesel pesnik Milan Dekleva. Otrokom preberimo Dahlove verze tako, da ugibajo besedo v drugem verzu, ki se rima s prvim verzom. (glej za primer Gledališki list *Odvratne rime*, ki ga je ob predstavi izdalo Lutkovno gledališče Ljubljana).

Katere pravljice, ki jo poznajo vsi otroci, Dahl ni prepesnil. Kako bi jo predstavili v sodobni čas? Kako bi se končala? Kako bi zvenela, če bi jo povedali z rimami, kot je svoje zgodbe prepesnil Roald Dahl?

V predstavi pravljčni junaki pojejo in plešejo. So otrokom všeč njihove pesmice? Poskusimo svojo pesmico za glavne junake iz predstave napisati tudi mi: Kaj bi si, medtem ko čaka na Rdečo kapico, prepeval volk? Kakšno pesmico bi prepevali zlobni sestri? Kaj pa princ? Kakšno pesem bi si, medtem ko čisti tla, prepevala Pepelka?

V knjižnici poiščimo tudi *Zeleno kapico* in *Modro kapico*. Izmislimo si svojo različico te pravljice: morda se dogaja v prihodnosti, ko volkovi izumrejo, morda se dogaja v času faraonov, morda pa v današnjem času, sredi mestnega vrveža ...

Napišimo novico za časopis, ustvarimo video novico s pomočjo pametnega telefona kot parodijo na novice iz rumenega tiska. Npr.: Dvojni umor v hudi hosti: Rdeča kapica umorila volka, nato še pujska. Zločinka je še na begu, policija ji je za petami. Kaj pravijo očividci, veverice in zajci.

Pruredimo svoje najljubše pravljice: izberimo si eno od pravljic in jo predelajmo na način grozljivke ali detektivske zgodbe.

Kostumografi

Razkošne kostume za predstavo je naredil kostumograf Alan Hranitelj. So bili otrokom všeč? Kako bi otroci oblekli Rdečo kapico, Pepelko in grdi sestri, princa, Jakca, pripovedovalca? Kakšne barve bi bile obleke? Iz katerih materialov bi bile sešite?

Pripovedovalci

Kakšno vlogo ima v predstavi pripovedovalec? Kaj pomeni pripovedovati zgodbe? Preizkusimo se kot pripovedovalci. Kako bi zvenela zgodba o Rdeči kapici, če bi jo pripovedoval volk? Bi še vedno imela srečen konec?

Kakšna bi bila zgodba o Jakcu in čudežnem fižolčku, če bi jo pripovedoval velikan?

Kako bi zgodbo o Pepelki povedal princ?

Kako se nadaljuje zgodba o Jakcu, ko postane bogat?

Kako izgledajo pravljčni junaki?

Povprašajmo otroke: Koliko je stara Rdeča kapica iz znane pravljice? Kakšne lase ima? Kakšen je volk? Kakšno obleko na plesu v znani pravljici nosi Pepelka? Kakšni sta zlobni sestri? So njihove podobi videli na ilustracijah v knjigi? V risanki?

V knjižnici si izposodimo slikanice s pravljicami in primerjajmo upodobitve ilustratork. Npr. Pepelko na ilustracijah Alenke Sotler (Mladinska knjiga, 2006) in Pepelko v upodobitvi Danice Rusjan (Mladinska knjiga, 1982), Rdečo kapico v upodobitvi Marlenke Stupice (Mladinska knjiga, 2013), Pepelko in Rdečo kapico, kot ju je v knjigi Zlate Grimmove pravljice upodobila Jelka Godec Schmidt (Mladinska knjiga, 2012).

Kako se upodobitve med seboj razlikujejo? Katera je otrokom najbolj všeč?

Oglejmo si, kako je *Odvratne rime* ilustriral ilustrator Quentin Blake. So otrokom ilustracije všeč? Kako se ilustratorjev stil sklada z Dahlovim besedilom?

V gledaliških predstavah, v risankah in slikanicah si podobe pravljčnih junakov zamislijo ustvarjalci, risarji, ilustratorji. Kadar pa pravljice poslušamo ali beremo, si glavne junake

O pisatelju

in kraj dogajanja v glavi naslikamo sami.

Preberimo še kakšno pravljico iz zbirke Zlate Grimmove pravljice, npr. Motovilko? Kako si predstavljamo Motovilko in čarovnico? Kakšen je stolp, v katerega je zaprta? Ali si vsi like in kraje dogajanja predstavljamo enako?

Roald Dahl (13. september 1916–23. november 1990) se je rodil v Veliki Britaniji norveškim staršem, ki so se tja preselili iz ekonomskih razlogov. Kot otrok je poletja preživel pri sorodnikih na Norveškem. Največji vpliv na njegovo kasnejše pisanje je imela njegova mama Sofie, ki je mnogokrat njemu in njegovim sestram pripovedovala norveške pravljice, mite in legende.

O svoji mladosti pisatelj pripoveduje v knjigi *Poba: zgodbe iz otroštva*.

Šolska leta zanj niso bila preveč prijetna: šolal se je v internatih, daleč od doma. Domov je prihajal le med počitnicami. V internatih ga je mučilo hudo domotožje. Vsak teden je pisal mami, a o domotožju ni smel ali upal pisati, saj so pisma, preden so jih odposlali, pregledali strogi učitelji.

Življenje so mu s svojimi hudobijami grenili starejši učenci.

Potem pa je tudi on zrasel in postal zares velik mladenič. V višino je meril 198cm, poleg branja pa se je veliko ukvarjal s športom in fotografiranjem.

Že na začetku druge svetovne vojne je Dahl postal vojaški pilot. Nekoč se je njegovo letalo zrušilo nekje v afriški puščavi. Dahl se je rešil iz razbitin letala, a s hudimi poškodbami. Za nekaj časa je celo oslepel. Po zdravljenju v bolnišnici je okreval, o tem dogodku pa napisal zgodbo - to je bila njegova prva objavljena zgodba.

Po vojni se je v Združenih državah Amerike poročil s tedaj slavno filmsko igralko Patricio Neal. Imela sta pet otrok. Njegova najstarejša hči, Olivia, je umrla pri sedmih letih, za posledicami rdečk. Pisatelja je smrt deklice hudo užalostila. Posvetil ji je knjigo *Velikanski dobrodušni velikan (VDV)*.

Roaldu Dahlu se je v tem času pripetilo še nekaj žalostnih reči – in verjetno je zato na življenje gledal na ne preveč rožnat način: v njegovih zgodbah srečamo cel kup hudobnih odraslih (in otrok) in le nekaj svetlih izjem, ki nam, bralcem, vendarle ponujajo zagotovilo, da življenje le ni tako črno, da bomo, če bomo dovolj časa iskali, našli sorodne duše, ki jim lahko zaupamo in se nanje zanesemo.

Ali ima Roald Dahl rad bradate ljudi?

Če sklepamo po knjigi *Gravža*, zagotovo ne. Kaj pa druge knjige za mlade, ki jih je napisal?

Njegove najbolj znane in največkrat uprizarjane na filmu ali gledališkem odru so *Čarli in tovarna čokolade*, *Matilca*, *Čarovnice*, *Veliki dobrodušni velikan*, *Čudoviti lisjak*, *Kavlež Ifla*, *Jakec in breskev velikanka*, *Jurijevo čarobno zdravilo* in *Odvratne rime*.

Priredb zgodbe o Rdeči kapici je ničkoliko, ena bolj duhovitih je risanka *Kdo je podtaknil Rdeči kapici*, kjer se pravljica prelevi v napeto detektivko.

Za nekoliko starejše pa domišljjski film Brata Grimm, kjer so meje med resničnostjo in pravljicami zabrisane.

Oglejmo si še

Pepelka, predstava v režiji Ivana Djilas
Lutkovno gledališče Ljubljana
<http://www.lgl.si/si/predstave/vse-predstave/263-Pepelka#.VPbSs8bBwy4>

Tudi v tej predstavi se zgodba ne konča tako, kot piše Perrault. Režiserka Ivana Djilas pri svoji interpretaciji izhaja iz Dahlove prepesnitve *Pepelke*.

Hiša pravljic, celovečerni animirani film
<https://www.youtube.com/watch?v=tjvCBOZF6eQ>

Za učiteljice

O razvoju motiva *Pepelke* piše Milena Mileva blažič v pedagoškem gradivu k predstavi *Pepelka* režiserke Ivane Djilas
<http://www.lgl.si/si/files/default/Predstave/pepelka/pepelka-pedagosko-gradivo.pdf>

Zgodbi o Rdeči kapici in njenih pomenih je posvečena oddaja Grošev žvenk, ki je bila objavljena na Radiu Študent 28. 1. 2010, gostja oddaje je dr. Lijana Burcar.
<http://old.radiostudent.si/article.php?sid=22195>

Na kratko o bratih Grimm in njunem pomenu za današnji čas preberite v spremni besedi h knjigi Zlate Grimmove pravljice (Mladinska knjiga, 2012). Napisal jo je Andrej Ilc.